

RADÁCSI László

AGGODALMAK, PAPIRGALACSNIN ÉS KANDALLÓ. JA, ÉS RÓZSA. SOK-SOK RÓZSA

HORVÁTH DÓRA – MITEV ARIEL: ALTERNATÍV KVALITATÍV
KUTATÁSI KÉZIKÖNYV. ALINEA KIADÓ, BUDAPEST,
2015. 393 SZÁMOZOTT OLDAL, MEGJELÖLT FOGYASZTÓI
ÁR 4.950 FT.

A kvalitatív kutatási hagyomány az elmúlt 20-25 évben messze nem futott be akkora karriert a menedzsmenttudományokban Magyarországon, mint tette azt sok más régióban. Ennek valószínűleg nemcsak az az oka, hogy a KLASSZIKUS tudomány(osság) KLASSZIKUS kritériumait MINDEN kutatáson számonkérő KVANTITATÍV kutatók máig nem fogadták volna el és be a manapság már egyáltalán nem is újszerű irányzatot. Még csak nem is feltétlenül arról van szó, hogy ne állnának rendelkezésre olyan útmutatók, kézikönyvek, amelyek hatásosan képesek támogatni a kutatókat abban, hogy kutatási kérdéseikhez módszereket, technikákat találjanak, és azokat mások által már kipróbált rendszerben alkalmazzák. Arról sem igen lehet szó, hogy ezalatt az emberöltőnyi idő alatt ne jelent volna meg a hazai kutatóhelyeken egy új, módszertanilag is szélesebb kitékintéssel bíró, nemzetközi szakirodalmakban olvasottabb kutatói korosztály.

A kvalitatív kutatásmódszertan helyzetén a kétezres évek elején elgondolkodva jelen sorok írója arra gyanakodott, hogy az eltérés magyarázatához intézményes, azaz a menedzsmenttudományok hazai fejlődéséből rendszer- és intézményi szinten következő okokat érdemes keresni.¹

Horváth Dóra és Mitev Ariel, a legújabb kvalitatív kutatás-módszertani kézikönyv szerzői szerint azonban még mindig az elfogadottság hiánya okozza, hogy „rendkívül alacsony a tisztán kvalitatív elemzést tartalmazó szakcikkék vagy PhD-dolgozatok” száma (20. o.).

Nos, akármilyen okok is vezettek ahhoz, hogy a magyar nyelvű menedzsmenttudományos folyóiratokat la-

pozgatva a módszertani sokszínűség helyett leginkább csak fakó palettát találunk, ebben a közegben is (vagy ebben a közegben még inkább) szükségünk van látókört bővítő, a kvalitatív úton indulókat elméleti háttérrel és technikai segítségnyújtással is támogatni képes munkákra.

A recenzens tudomása szerint a nemzetközi kutatás-módszertani irodalomban is különlegesnek számít, hogy egy szerző egyszerre legyen alkotótárs egy kvantitatív, illetve egy kvalitatív kézikönyv megírásában. Mitev Ariel, a Corvinus Egyetem Marketing Tanszékének docense viszont épp ilyen kutató. (Ráadásul a kutatás-módszertanok elképzelt skáláján az SPSS adatelemzési kötet² és a még a kvalitatív kutatásokon belül is alternatív megközelítéseket közreadó jelen munka meglehetősen „eltart egymástól”) Szerzőtársa, Horváth Dóra, a Corvinus Egyetem Média, Marketingkommunikáció és Telekommunikáció Tanszékének vezetője szintén kikezdehetetlenül otthon van a kvantitatív módszertanok világában. Miközben ennek a szempontnak nem feltétlenül kellene jelentőséggel bírnia egy kutatás-módszertani kötet minőségének megítélésében, a hazai tudományos közegben ez a kettős jártasság mindenképpen hitelesítő tényező.

A szerzők a könyvet főként már gyakorló kutatóknak, PhD- és mesterszakos hallgatóknak szánták, s szerintük „haszonnal forgathatják olyanok is, akiket bármilyen szempontból érdekel a kvalitatív kutatások világa” (9. o.). A kötetet végigolvasva a recenzens úgy érzi, hogy miközben ötletadóként, a kutatói bátorság fokozójaként valóban jól használhatják a művet az egye-

temi hallgatók, azért az elsősorban a doktoranduszok és a már (bármilyen) kutatás-módszertanban jártasabb kutatók számára lesz a leghasznosabb.

A kötet struktúrája már-már főáramúan logikus. A két (egy „klasszikus” és egy „alternatív”) bevezető fejezet után a kvalitatív kutatás filozófiájáról és a kutatási tervről esik szó. A 3. fejezettel veszi kezdetét a technikákat bemutató rész. Itt először a grounded theory mint elméletalkotó technika kerül sorra. Ennek a módszernek a fordítására a szerzők a „megalapozott elmélet” elterjedtebb változathoz képest új megoldást is javasolnak: ők „kisarjadó elméletnek” nevezik (90. o.). (A recenziens már meg is szerette ezt a képszerűségében és üzenetében is hatásosabb fordítást.)

A szerzők által dokumentálónak nevezett technikák sorában a 4. fejezet foglalkozik az esettanulmányokkal, az 5. a netnográfival (virtuális etnográfival), míg a 6. a videográfival. Az „elbeszélő technikák” csoportját a narratív technika nyitja meg (7. fejezet), ezután következnek az interpretatív fotóinterjú (8. fejezet) és a kutatói önmegfigyelés (9. fejezet). A „kreativitást ösztönző technikák” zárják a sorozatot, azon belül a projektív technikákkal (10. fejezet), a metaforákkal (11. fejezet), illetve a kollázssal, képasszociációkkal (12. fejezet) ismerkedünk meg. A kötetet az ún. „posztmodern kitekintés” kerekíti le (13. fejezet), amely rész egyrészt a posztmodernnek a marketingre, a fogyasztói kutatásokra gyakorolt hatásairól, a két világ közti átjárásokról szól, másrészt a szerzők (önreflektív) záró gondolatait tartalmazza.

Miért és mitől alternatív a kötet? A szerzők szerint (20-21. o.) azért, mert

- a főáramtól (pl. mélyinterjú, fókuszcsoport) eltérő kvalitatív módszereket mutat be,
- olyan módszerekre fókuszál, amelyek alkalmazása megkívánja az alternatív gondolkodás iránti fogékonyságot,
- a megszokottól eltérő gondolatokat sorakoztat fel,
- a módszerek bemutatása részben alternatív módon történik,
- alternatív gondolkodásra sarkall: pl. verseket tartalmaz Haris Mária (Jodie) fiatal költőnőtől.

A recenziens kedvence a kötet 25. oldalán, a kutatási filozófiáról szóló részt felvezető, már-már haikut idéző vers volt:

*„Réti pipacsok közt
daloló csöndben
hangszerbe bújt bogár álmodik.”*

A kötetnek – a néhány bemutatott módszertanon túl – mindenképpen újdonsága az alternatív minőségi (hite-

lességi, érvényességi) kritériumok tárgyalása. A transzgresszív (határsértő) érvényesség fajtáiról (ironikus, paralogikus, rizomatikus és megtestesült érvényesség), illetve az ún. kristályosításról szóló részek (61-75. o.) kétségkívül a módszertani ínyencek kedvenc fogásai lehetnek.

A kötet 13 fejezetéből 8 a szerzőknek külön-külön, együtt vagy más szerzővel (Dörnyei Krisztina) közösen már megjelentett írásműveinek, előadásainak kevésbé vagy jelentősen átdolgozott változatait tartalmazza. Mivel a szerzők által vágyott történetmesélési ív egy ponton sem szakad meg zavaróan, a bevezetőben ígért egységes fejezet szerkezet (minden módszerhez a történeti, lételméleti, ismeretelméleti kontextus bemutatása) néhány esetben megfigyelhető elhagyása, a kötet belső szerkezetének aránytalanságai a narratíva egyenetlenségéhez vezet. (Pl. a technikákat bemutató fejezetek közt akár négyszeres terjedelmi különbség is előfordul, s ez csak részben magyarázható a vonatkozó módszerek „fejlettségével”, történetiségük kiterjedtségére.)

A könyvet számos példa, illusztráció teszi befogadhatóbbá. A nem hagyományos módszertanok miatt ugyanakkor felvethető, hogy érdemes lett volna több hivatkozást beilleszteni olyan projektekre, amelyeket valamely on-line felületen megtekintve hatásosabban lehetne hozzáférni akár a módszerek technológiájához, akár azokról közvetlenebb „fogyasztói”, befogadói élményt lehetne szerezni.

A recenziens kíváncsi arra, hogy a hazai tudósképzés műhelyeiben (a doktori iskolákban) jelenleg módszertant oktató kutatók, illetve a módszertanok elsajátításán épp munkálkodó hallgatók miként fogadják ezt a kötetet. Jelent-e majd a könyv tartalma és stílusa egy tudományos karrier iránt tájékozódó fiatalembernek olyan inspirációt, amely akár új utakat nyit meg előtte, s amely útnak a felfedezésébe, a bejárásába így bátrabban vág bele?

Mert erre a bátorságra szükség van, hiszen – ahogyan azt a szerzők is őszintén megállapítják – a kvalitatív kutató útja nehézségekkel is járhat. A megfelelő kompetenciákkal felvértezett kutatónak a kihívásokra adott reakciója azonban nem a paralizáló félelem, hanem az okos szembenézés lesz. Vagy ahogyan Dóra és Ariel fogalmaznak: „Természetesen a félelmeinktől megbilincselve hozzáköthetjük magunkat a cselekvésképtelenség papírgalancsinjaihoz a lehetőségek kandelóájának árnyékában. Másik megoldás, hogy erőfeszítéseket teszünk arra, hogy aggodalmaink a tűzbe dobott papírgalacsinnal együtt füstté váljanak. Ehhez azonban két dolog szükséges: egy nyitott tűzterű kandalló, valamint megfelelő célzó képesség a galacsin ferde hajlításához a légellenállás, valamint a mozgó test alakjának figyelembevételével” (10. o.).

A kötet legutolsó fejezetének 29 és fél oldalán a recenziens számításai szerint hetvennégyezer (74) fordul

elő a „rózsa” szó valamilyen alakja és szerepel két darab rózsza képvers is. A recenzens azt is kiszúrta (ld. rózsza – tövis – szűrés asszociáció), hogy a szerzők ehelyütt is hivatkoznak (pontosan kétszer) a vizuális módszertanok méltán híres kutatójára, Gillian *Rose*-ra...

Nosza: hajlítgassunk, célozgassunk hát egyre többen, és közben fogalmazzunk, rajzolgassunk rózsza képverseket!

Lábjegyzet

¹ Radácsi L. (2003): „One best way” a menedzsmenttudományos kutatásokban. Gondolatok a kvalitatív módszertan hazai helyzete ürügyén. *Vezetéstudomány*, 34. k. 2003. október, 4. – 12. o.

² Sajtos L. – Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv. Budapest: Alinea Kiadó

E SZÁMUNK SZERZŐI

Géring Zsuzsanna, tudományos munkatárs, Budapesti Gazdasági Főiskola; **Strelicz Andrea**, quality manager, Nefab Packaging Hungary Kft.; **Dr. Szabó Zsolt Roland**, egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem; **Csontos Réka**, MSc-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **Bakonyi Zoltán**, PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **Dr. Benedek Andrea**, főiskolai adjunktus, Károly Róbert Főiskola; **Dr. Takácsné Prof. dr. habil György Katalin**, egyetemi tanár, Károly Róbert Főiskola; **Dr. Radácsi László**, tudományos főmunkatárs, Budapesti Gazdasági Főiskola

Copyright of Vezetéstudomány / Budapest Management Review is the property of Corvinus University of Budapest, School of Management and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.